

PROLETAREC

Slovensko Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

REV.—NO. 834.

CHICAGO, ILL., 6. SEPTEMBRA (September 6th), 1923.

LETO—VOL. XVIII.

Upravištvo (Office) 3639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone Rockwell 2364.

REVOLUCIJE ŠOVINIZMOV.

Slika mentalne anarhije.

Po vojni so se v raznih deželah v različnih oblikah pojavili ekstremni šovinizmi, ki se pozivajo nasilij za doseg svojih namenov — posledica duševne vzruženosti in napetosti med vojnimi svetovni vojni.

V Zd. državah je dvignila zastavo šovinizma Ameriška Legija, ki se je organizirala iz veterani svetovne vojne. Pod to zastavo je razbila socialistične shode, izganjala socialistične govornike in govornice iz raznih mest, razdejala delavske lokale, pretepala komuniste in pričela celo stopati celo proti unijam ter stavkarjem. Njegov ni njen zamah opešal. Danes je Ameriška Legija mirnejša in išče zaslonbe tudi pri strojno organiziranem delavstvu. Toda zastavo krajnega šovinizma ima še vedno razvito; "stoklanovska amerikanizacija" je še zmerom njeno geslo. Tujerodno delavstvo smatra še vedno za sovražnost ti deželi. V nji vladajo še vedno isti interesi, kakor so jo ustanovili.

Medtem se je v južnih državah pričela dvigati organizacija zakrinkanih obrazov, Ku Klux Klan. Svoj početek ima v ameriški civilni vojni. Južne države so bile poražene in s tem je bila poražena tudi sužnost zamorcev na jugu. Po vojni so postali ravnopravni državljani. Beloklanovska aristokracija se s tem dejstvom ni mogla prijazniti in nastala je tajna organizacija Ku Klux Klan, ki je terorizirala črnce na jugu. Z zakrinkanimi obrazi, ogrnjeni v bele halje, so prišli na konjih v selišča črncev, jih pretepali, pobijali in nekatere odvedli in jih obešali po drevesih. Zvezna vlada je bila koncem konca prisiljena uvesti l. 1871. proti K. K. K. stroge odločbe in kmalu nato je bila zatrta. Sovražstvo proti črnem v južnih državah pa ni izginilo in je danes še ravno tako močno kakor je bilo.

Današnja organizacija Klanov je naslednica tiste, ki je obstajala po civilni vojni. V svojih metodah je enaka prejšnji in razlikuje se od nje le v tem, da se je sedaj ogrnila v haljo najčistejšega "amerikanizma".

Sovražna je črnem; stoji na načelu ločitve cerkve od države, toda je vendar verska organizacija in sprejema za člane vernike protestantskih cerkva. Katoličane mrzi; je protiži-

dovska; navdušuje se za prohibicijo in moralo; razredno zavednemu delavstvu je absolutno sovražna.

V južnih državah si je vzela pravico sodnika in rablja. Kogar osumi nemoralnosti ali kakega drugega "zločina", ga odvede, pretepe, povalja v smoli in perju in nato izpusti ali pa izžene iz kraja. Na vesti ima že celo vrsto umorov, dasi ravno odvraca krivdo od sebe.

V vzhodnih državah se je pričela širiti šele tekem zadnjih dveh let. Izgledalo je, da je ameriško javno mnenje proti nji in neštevilni listi so jo napadali. Toda pridobivala je na članstvu in se razširila tako kot še malokateri organizacija v tako kratkem času. Ljudje ljubijo v misterijo zavito romantiko; nočna vpeljevanja, kjer je zbranih na prostem, v svitu bakelj na stotine in tisoče klanov, oblečenih v bele halje, z zakritimi obrazi, to se zdi ljudem nekaj vabljivo mističnega. Ako se potem taka organizacija oboroži še s frazami o verski svobodi, če se proglašajo za varuhinjo demokracije, amerikanizma, če napoveduje boj tujcem, tedaj je gotovo, da dobi ugodna tla za svojo propagando med ignorantno, "patriotično" maso. Kljub temu, da so ji bile dokazane velike sleparije, o katerih je časopisje obširno poročalo in je izgledalo, da je ubita, se je razširila na vzhod in zapad. Dogajajo se radi nje izgredi v raznih krajih. Med zadnjimi je bila prizadeta Pennsylvanija. Ako bo kedaj štela kaj več kakor danes, je težko reči; gotovo je to, da bo delala elementom, katerim nasprotuje, velike težave vsaj v nekaterih mestih in gotovo je, da bo terorizirala tujerodne delavce v mestih in krajih, kjer je tujerodno prebivalstvo v veliki manjšini in sovražstvo proti njemu podžigano. Črnici ne morejo pričakovati od nje nikake milosti in naravno je, da so ji oni najbolj nasprotni. Med klani niso samo navadni ljudje, ampak tudi cele raje javnih funkcionarjev.

V Chicagi je neki fanatični "general" Davis, ki ima v Washingtonu precej vpliva, ustanovil organizacijo "Minutnih mož konstitucije". Njen namen je braniti ameriške institucije in ustavo ter propagirati "stodstotni amerikanizem". V resnici je to nekaka fašistična organizacija, na-

perjena proti delavstvu, ki ne zakriva celo svojega boja za odprto delavnico.

Razun tega imamo še celo vrsto drugih džingoističnih organizacij.

Nič boljše ni v evropskih deželah. Italija je dobila fašizem. Fašizem se je pričel kot patriotično gibanje, odeto v radikalne fraze. Obljuboval je kmetom zemljo in delavcem blagostanje. Celotovarne jim je obljubil. Utrdil je svojo moč in danes je fašizem gospodar situacije v Italiji. Zavedno delavstvo je proti njemu, toda je brezmočno. Veliki kapitalistični interesi živijo v negotovosti, ker ima fašizem svoje "muhe". Masa ga tolerira.

Na Bavarskem imajo ustanovljeno precej razvito gibanje po italijanskem vzorcu. Poleg "radikalnih" fraz propagira tudi monarhizem. Razun na Bavarskem je v Nemčiji več drugih ultrašovinističnih gibanj, ki razjedajo že itak izmzgano državo. Skoro vsa Ogrska je en sam šovinističen tabor. Na Hrvaškem cvete šovinizem kakor nikdar poprej. V Jugoslaviji se je pojavila "Orjuna", organizacija "jugoslovenskega patriotizma", ustanovljena po Mussolinijevi metodi. Propadlo Turčijo je rešil "pomlajeni" turški patriotizem pod vodstvom Kemal paše. Bolgarski "patriotje" so strmoglavili Stamboliskijevo vlado in razbili stranko bolgarskih kmetov. V Rusiji, kjer pod carizmom sploh ni bilo govora o patriotizmu med masami, se je pod novim režimom razvil resničen patriotizem. V Grčiji se razni patriotizmi bijejo med seboj in strmoglavljajo drug drugega. Vsepovsod skoro ena in ista povest.

Velika večina vseh teh "patriotizmov" dobi va podporo od vladajočih slojev in privatnih interesov, kar je eno in isto. Vsi služijo sili, vsi se jo poslužujejo. Vojna je spravila ljudstva iz ravnotežja; v vojni je bil sklenjen mir ki ni mir in ne more biti.

Za mir, ki bo vstvaril pogoje za mir, delajo tiste skupine delavstva, ki so zbrane pod zastavo mednarodnega socializma. One hočejo pravico in svobodo za vsa ljudstva na svetu. One hočejo napraviti iz človeka bitje, ki bo sposoben živeti v prijateljstvu s svojimi sosedi. Socializem ga vsposoblja za miren razvoj. Krvoprolitja, pohlepi, sebičnost, sovraštva, izkoriščanja, to so ostanki barbarizma. Socializma ne bo, dokler bodo živel v človeku ti ostanki. Socializem dela za ogromno revolucijo, ki ustvarja prevrat v človeku, ne izven njega. In v tem smislu se vrši zaeno tudi socialna revolucija.

***

"Tri sovražnike ima narod: Glad, nevednost, strah." Enega sovražnika imajo vsi trije, in ta je socializem.

Misli so v prvi vrsti odvisne od ustroja možganov. Ne pričakuj torej, da bo kdo v vseh rečeh enakih misli s tabo, zakaj možgani so različni.

Ekonomska obnova Rusije.

Medtem, ko se Nemčija zvija v gospodarski krizi, ko je postala njena marka brez vrednosti, ko se v drugih evropskih državah vrste razne politične in gospodarske krize, gre sovjetska Rusija navzgor po poti ekonomske obnove. Dasi je tudi ruski rubelj padel kakor sedaj nemška marka, je ruska vlada uspela stabilizirati valuto. Izdala je tudi nove bankovce, ki imajo na seboj pokritje v zlatu.

Resnično rusko zlato pa so poljski pridelki. Letina je letos v Rusiji skoro v vseh krajih izredno dobra, kar pomeni, da bo imela mnogo žita za izvoz. Za denar, ki ga bo dobila za izvoženo žito in druge pridelke, bo nakupila orodja in druge potrebščine, katerih Rusija od nerazvite domače industrije še ne more producirati.

Ruska mala industrija, ki je predana večnoma privatnim lastnikom, se povoljno razvija, istotako privatna mala trgovina. Nekatera sovjetska podjetja (državna) zelo dobro uspevajo, velika industrija pa je še v krizi.

Prebivalstvo Petrograda in Moskve narašča, toda število industrialnega delavstva v Rusiji je manjše kakor je bilo pred revolucijo. Za hitro obnovo in razvoj ruske industrije je potreben zunanji kapital; ta pa bo dosežen, kadar velike kapitalistične sile priznajo sovjetski režim in sklenejo z njim trgovske pogodbe. Precej koncesij je že oddanih raznim kapitalističnim kartelom, toda obratujejo se še slabo radi prejemljenega vzroka.

Dne 20. avgusta je bila v Moskvi otvorjena velika poljedelska razstava — prva po revoluciji. Obisk je bil sijajen. Namen razstave je seznaniti zastopnike tujih trgovskih tvrdk z ruskimi živilskimi pridelki in pa učiti ruske mladike o umnem kmetijstvu. Ob otvoritvi so bili navzoči zastopniki vseh dežel, ki imajo diplomatske stike z Rusijo. V otvoritvenem govoru je dejal Čičerin, komisar za zunanje zadeve, da je sovjetska Rusija sedaj v stanju delati za gospodarsko obnovo z lastnimi močmi. To je bil diplomatski migljaj kapitalističnim silam, naj ne pričakujejo od ruske vlade preveč popuščanja v pogledu svoje ekonomske politike.

Razni ameriški senatorji in kongresniki, ki so letos posetili Rusijo, so dobili o nji čisto drugo mnenje, kakor pa so ga imeli prej pod utiskom, ki so ga dobili iz kapitalističnega časopisa. Nikjer niso videli groznih, kosmatih boljševikov, ampak red in mir kakor v ameriških mestih. Le, da je mir v Rusiji uzornejši kakor pa v drugih civiliziranih deželah. Ti senatorji pripovdujejo, da v Rusiji ni več komunizma. Tega mnenja je tudi polkovnik Haskell, član Ameriške pomožne akcije, ki je delovala v Rusiji v po suši prizadetih krajih. Vsi so edini v

na, da je sovjetski režim stabilen in da je za druge države najboljše, da ga čim prej priznajo.

S sosednimi deželami živi Rusija v prijateljstvu in ima skoro z vsemi diplomatične zveze, razun z Rumunijo. Najnevarnejša sosedinja Rusije je Poljska. Z baltiškimi deželami nima zveze. Razmerje med sovjetsko Rusijo in Turčijo se je nekoliko uhladilo, kar je pripisati vplivu Velike Britanije na turško vlado. Kemal pa je pričel nastopati proti turškim komunistom z nasilnimi sredstvi. Vendar pa je Turčija v diplomatičnem pomenu besede Rusiji priznala država.

Cenzura je v Rusiji še vedno stroga. Več pa je osebne svobode. Shodi so sedaj dovoljeni tudi opozicionalnim skupinam, razun tistim, ki propagirajo odpravo sedanjega režima. Veliko beguncev, ki so sodelovali v civilni vojni na strani Kolčaka, Semenova, Wrangla in v drugih kontrarevolucionarnih skupinah, se je povrnilo v Rusijo. Obljubili so sodelovati z vlado za propeh Rusije. Obsojeni socialni revolucionarji, ki so politični nasprotniki vladajoče komunistične stranke, so še vedno v ječi, toda smrtna obsodba nad njimi še ni izvršena. Razne evropske unije in delavske politične stranke so poslane vladi v Moskvo apele, naj jih osvobodi in dovolji več politične svobode.

V splošnem je Rusija danes ena najstabilnejših dežel v Evropi in gleda s polnimi upi v bodočnost.

15,000 samomorov v enem letu.

List "The Spectator", ki ga izdajajo zavestne družbe, prinaša nekaj statističnih podatkov o samomorih v Zed. državah. Iz njih je razvidno, da je bilo v tej deželi tekom zadnjega leta od petnajst do šestnajst tisoč samomorov in nekaj tisoč ponesrečenih samomorov.

Na vsakih sto tisoč prebivalcev si je vzelo v zadnjem letu življenje 15.1 oseb, leto poprej pa 15.7 oseb na vsakih sto tisoč prebivalcev. Proporcionalno ima največ samomorov mesto San Diego, namreč 47.8 na sto tisoč prebivalcev, Sacramento je na drugem mestu s 37.9, San Francisco na tretjem s 30.4, Los Angeles na četrtem s 30.3, Portland, Ore., na petem s 27.2, Seattle na šestem s 27.1, Trenton, N. J., na sedmem s 24 in Denver na osmem s 23.9 samomorov na vsakih sto tisoč prebivalcev.

Na podlagi te statistike prednjačijo kalifornijska in druga zapadna mesta, menda zato, ker se razočarani ljudje z vzhoda tudi nad kalifornijskimi nebesi razočarajo, pa naredijo konec življenju sreče v tej solzni dolini.

Izčrpki iz enega zanimivega intervjuva.

Kako je Mussolini spreminjal svoje "nazore".

V zagrebški "Borbi", glasilu "nezavisne radničke stranke Jugoslavije" (komunistična stranka z legalnim delovanjem), je bil priobčen Cihlarjev intervju z nekim voditeljem italijanskih komunistov povodom berlinske konference za obnovo Rusije. Cihlar pravi, da ne omenja imena tega voditelja, ker ga skušajo dobiti v pest fašisti in nato pravi: "Omenil bom le to, da je bil leta 1919 in 1920 gospodar položaja v enem velikem italijanskem industrijskem mestu. Njegovim zahtevam se je pokoravala prefektura policije, buržvazija ga je imenovala "rdeči komandant". On je bil eden najboljših govornikov socialistične skupine poslancev v italijanskem parlamentu." Ako bi Cihlar povedal ime tega voditelja čitateljem Borbe, bi bilo ravno tako dobro, kajti opisal ga je tako, da bodo fašistične oblasti natančno vedele, ako se bi hotele zanimati, koga je imel v mislih, čitatelji Borbe pa ne.

Ta voditelj je pripovedoval v pogovoru, da je k zmagi fašizma pripomoglo neodločno zadržanje socialistične stranke. Povedal pa ni, da je bil tudi sam voditelj italijanske socialistične stranke. Niti ni povedal, da je bila ta socialistična stranka zastopana na zborih v Moskvi in se je pogajala za pristop k moskovski internacionali. To je zato, ker hočejo taki ljudje odvrniti od sebe krivdo s tem, da izbršejo stara imena in si napravijo nova. Priznal je sicer, da je bilo proti nasilnemu strmoglavljenju vlade le desno krilo socialistične stranke, ni pa pojasnil, da si tudi levo ni upalo prevzeti odgovornosti, ker so bili znaki neuspešnega obrata v zavzetih kovinskih tovarnah že vidni.

Nato pripoveduje: "Ko je buržvazija za časa zavzetja tovarnen videla neodločnost socialistične stranke, je rekla: ker nočete vi revolucije, bom pa jaz organizirala kontrarevolucijo . . ." Tudi to se ne glasi logično. Nadalje tolmači: "Buržvazija je vedela, da so mase izgubile vero v socialistično stranko, ki je obetala kmetom zemljo in lačnim kruha. Zato je pričela organizirati in oboroževati fašiste." Tudi tukaj vestem čitatelj ne najde soglasja.

Nadalje: "Da boste razumeli katastrofo socialističnega gibanja v Italiji, morate vedeti sledeče: Italijanska socialistična stranka, kot edina protivojna stranka, je osvojila takoj po vojni vse italijanske mase. Te mase so se delile na tri dele: Prvi del je predstavljal zavedno industrialno in šolano delavstvo, drugega kmetje, ki so zahtevali, zemljo, a tretjega oni ogromni nezavedni del mase, ki je samo nezadovoljna,

brez ciljev in politične izobrazbe, ki je hotela revolucijo radi revolucije, nagnjena k anarhističnemu naziranju stvari, in ta del je številno zastopan posebno v Italiji, gorki, vročekrvni deželi." Potem pravi, da socialistična stranka ni vzgojila te nevedne, nezadovoljne mase in ji očita ta greh. Toda kdo more izučiti v nekaj mesecih več milijonov ignorantnih ljudi.

Neimenovani voditelj je priznal, da se je fašizem pojavil kot aktivna stranka šele po zavzetju tovarnen po delavcih leta 1920. Potem je prešel v ofenzivo. Ako bi delavstvo znalo napraviti v obstoječih razmerah uspeh z okupiranjem tovarnen, bi se nevedne mase ne obrnile k fašizmu. To nekateri pozabljajo omenjati.

Mussolinija opisuje v intervjuju takole:

"Mussolini je profesor francoskega jezika. Do oktobra 1914 je bil aktiven bojevnik socialistične stranke in urednik "Avantija". Kot tak je bil izgnan iz Švice. Oktobra 1914 je bil izključen iz milanske socialistične organizacije radi svoje vojne agitacije. Ko smo ga izključili, je zaklical: "Vi mi lahko iztrgate člansko karto iz rok, ali socializma mi ne boste mogli iztrgati iz srca!" Že v nekoliko dneh je ustanovil list "Popolo d'Italia", v katerega je pisal najšovinističnejše članke. Po vojni se je hotel povrniti v socialistično gibanje. L. 1918 je ustanovil v Milanu prvi fašistični klub s programom: "Potom revolucije k osvojitvi industrije in zemlje!" Torej kakor vidite, je imela prva fašistična organizacija čisto boljševiški značaj! Ker pa je bil radi prejšnjih aktivnosti že preveč diskreditiran mu milanski delavci niso hoteli slediti, pa tudi zato ne, ker so pričakovali proglasitev te parole od strani svoje velike socialistične stranke. Ko je Mussolini izprevidel, da ne bo uspel na ta način, je začel propagirati nacionalistično revolucijo, strmoglavljenje kralja itd. Umevno je, da se je grozno ljutil na socialistično stranko, ker se mu prvi poiskus ni obnesel. Zato jo je pričel brezobzirno napadati. Napadajoč socializem in socijalistično stranko, se je bolj in bolj bližal kapitalistom, ki so ga za časa okupiranja tovarnen izkoristili do gotove meje v svoje namene. Po končanem zavzetju tovarnen so mu dali mandat organizirati fašistično armado, ki ga je, željan oblasti, sprejel z obema rokama. Iz nacionalističnega boljševika je postal kapitalistični agent, po svojih zmagi ko se je polastil vlade, je pa postal veren monarhist. On je tip po moči hrepenečega politika. Ako bi ga n. pr. komunisti proglasili za svojega diktatorja bi bil poskusil izvesti komunistično revolucijo, kajti on je človek brez karakterja, brez programa in cilja. Alfa in omega njegove politike je: oblast."

Tako opisuje Mussolinija v intervjuju neimenovani voditelj italijanskih komunistov.

Na vprašanje, kako dolgo se bo fašizem vzdržal, je dejal, da kakih par let, kvečjemu tri

leta. Opozicija med delavstvom proti fašizmu narašča. Buržvazija ga tudi nima rada. Toda dodal je: "O veliki, uspešni delavski opoziciji sedaj ne more biti govora . . ." V zaključku pogovora je dejal: "Na podlagi vsega tega sklepam, da bomo v teku dveh, treh let, ako že ne zmagali, priborili naši stranki in unijam vsaj državljanske svobodščine in enakopravnost."

Z drugimi besedami rečeno: Boriti se moramo za naše pravice zopet od kraja.

Ta intervju je priobčil tudi ljubljanski "Glas Svobode," legalno komunistično glasilo za Slovenijo, toda so iz njega izpuščeni vsi stavki, ki ne gredo v prilog komunistične propagande. "Borba" je imela več poguma.

***

Nauki političnega prevrata v Bolgariji.

Potreba miru za gospodarski in kulturni razvoj na Balkanu.

Začetkom tega poletja je bolgarska buržvazija strmoglavila vlado agrarcev, kateri je načeljeval Aleksander Stambolijski. Stambolijski je zavzemal v svojem kabinetu portfelja vojnega ministra in ministra za zunanje zadeve.

Najnovejši bolgarski *Coup d'etat* je vsaj svetovni kapitalizem mirno, nekako z zadovoljstvom naznanje, več pa razpravlja o njem delavsko gibanje, posebno moskovska internacionala.

Bolgarija med vojno in po vojni.

Bolgarija je bila v vojni zaveznica centralnih sil in poražena z njimi. Srbi jo sovražijo in ne brez vzroka. Bolgarske čete so med vojno povzročile v srbskih krajih veliko gorja. In ker povprečen človek še ne zna razumevati resnice, da ni bilo bolgarsko ljudstvo tisto, ki je hotelo vojno, ampak vladajoča kasta s pronemško dinastijo na čelu, sovraži srbski seljak vse Bolgare enako. Tudi Grki so neprijatelji Bolgarije. "Mir" je Bolgarijo zelo oskubil njenega teritorija ter ji naložil veliko vojno odškodnino. Tako se je dogodilo, da je pričelo tudi bolgarsko ljudstvo sovražiti svoje sosede. To sovraštvo podnetujejo še macedonski četaši, ki se bore sedaj proti novim gospodarjem, Srbiji in Grčiji, kakor so se pred balkansko vojno in pred svetovno vojno zoper turško nadvlado. V takih razmerah se je bolgarsko ljudstvo obrnilo s sovraštvom tudi do tiste klike, ki je privedla Bolgarijo v vojno na stran Nemčije, Avstro-Ogrske in Turčije ter končno v poraz.

Ljudsko štetje iz leta 1920 izkazuje, da ima Bolgarija 4,861,439 prebivalcev; po obsegu meri 40,656 štirjaških milj. Njeno glavno mesto Sofija ima 155,000 prebivalcev. Kmetje n

državi v veliki večini. Dasi je bolgarsko mestno prebivalstvo v primeri s kmečkim majhno, bolj zavedno, bolj "mestno" kakor n. pr. srbsko meščanstvo. Ker je bil srd kmečkega prebivalstva proti meščanstvu po porazu priklop do vrhunca, se je Stambolijski brez posebnih težav polastil vlade. Kralj Ferdinand Koburški je pobegnil, njegov sin Boris pa je postal kralj, ki ga je priznal za takega tudi Stambolijski, toda mu je odvzel ves vpliv in vladarsko moč.

Stamboliskijeva diktatura.

Stambolijski si je hotel zasigurati večino in s tem absolutno moč tudi v sobranju (parlamentu). Volilni zakon je preuredil tako, da je z njim zasigural večino svoji stranki. V tem oziru pa je pričel posnemati tudi Mussolini. Pri zadnjih volitvah spomladi je dobila kmečka (Stamboliskijeva) stranka 500,000 glasov in 210 poslancev, komunisti 210,000 glasov in samo 15 poslancev, druge stranke skupaj pa 190,000 glasov in 13 poslancev. Razmerje v sobranju je torej bilo 210 proti 28 poslancev.

Kakor vsi diktatorji, je tudi Stambolijski upiral opozicijo s silo. Komuniste je en čas v interesu svoje politike toleriral, potem pa je pričel tudi proti njim drastično nastopati. Izdal je celo odlok, s katerim jim je nameraval zapretili premoženje in ga jim dati v skupno upravo, češ, če propagirate komunizem, se dajte tudi preganjati. Nekaj ministrov prejšnje vlade je imel v zaporu in jim grozil s smrtno kaznijo. Enal jih je pred sodišče, da jim dokaže krivdo za vstop Bolgarije v vojno. Podoben proces smo videli svoječasno v Nemčiji in tudi v Grčiji; v zadnji so manj sodili pa več kaznovali, resničnim krivcem vojne pa se ni nikjer ničesar zgojilo. Vojno ne povzročajo ministri kot taki, ampak drugi vzroki, ki so socialistom znani in jih tudi ni treba razlagati.

Revolucija bolgarske buržvazije.

Meščanske stranke so s pomočjo vojaštva in višjih častnikov ter nezadovoljnejšev z obstoječim režimom vrgle Stambolijskijevo vlado. Izbržila je civilna vojna, toda maloštevilno meščanstvo je kmalo udušilo vsak odpor med kmečki. Stambolijski je bil ubit in v Bolgariji je nastalo "vse zopet po starem."

Kako so se zadržali komunisti in delavski razred sploh napram zemljoradniški vladi in potem napram buržvaznim strankam, ki so izvedle političen preobrat s tako lahkoto? Kot je rečeno, je bila komunistična stranka v Bolgariji zelo jaka skupina, kar dokazujejo zanje vedni glasovi, dasi je bilo njeno zastopstvo v sobranju majhno — posledica Stamboliskijeve volilne "reformé". Toda politično se vseeno ni mogla toliko utrditi, da bi postala Stamboliskijevemu režimu resnično nevarna. Kadar je šla

v svojih kritiziranih predaleč, ji je pokazal kmečki ministerski predsednik svojo železno moč, dokler je bila železna. Industrialno delavstvo, inteligenca in mestno uradništvo je mrzelo kmečki režim, istotako dinastija ter častniki. Bolgarija na podlagi mirovne pogodbe kot premagana dežela ni smela imeti velike armade, toda odpuščeni oficirji še niso pozabili na svoj poklic. Ti častniki so bili glavna sila pri strmoglavljenju Stamboliskijeve vlade. Potem je bil še en drug zelo važen element, ki ji je pripomogel k padcu, macedonski komitaši. Del Macedonije, ki spada pod Jugoslavijo, sili k Bolgariji; istotako tisti del, ki ga ima Grčija. Če je hotel Stamboliski ohraniti "prijateljske" odnošaje z Jugoslavijo in Grčijo, ni smel vsaj navidezno protežirati komitašev, ki nastopajo z orožjem v roki proti omenjenima državam.

Stamboliskijeva slabost je bila tudi v tem, da ni imel skoro nikake zaslombe v mestih. Nekatero druge kmečke stranke, n. pr. Radičeva na Hrvatskem ali Slovenska ljudska (klerikalna) stranka v Sloveniji, imata na svoji strani tudi precej meščanstva in industrialnega delavstva.

Antipatije kmetov do mestnega delavstva.

Kmetje tradicionalno mrze industrialne delavce in vse meščanstvo. Nesmiselno bi bilo zakrivati oči pred to resnico. Toda nobena revolucija kmetov se še ni mogla vzdržati, če ni imela na svoji strani tudi delavskega razreda. Revolucija v Bolgariji proti kmečkemu režimu je bila izvršena v Sofiji, glavnem mestu države, in od tam je poslala že organizirane čete na deželo, kjer so udušile eventuelne upore kmetov. Kmetje so bili nesposobni postaviti se organizirano v bran. To je glavni vzrok njihovemu porazu. V dobi kapitalizma odločajo v slučajih nasilnih strmoglavljenj bolj ko kedaj poprej mesta. Vsi uspešni kmečki upori, znani v vzogovini, so končno podlegli nadvladi mest. Mesta so sama na sebi organizacija. V njih je koncentriranega velika množina prebivalstva, vojaštvo, industrija, finance in sposobnost za organiziranje. Kmečko prebivalstvo lahko sodeluje z eno ali drugo mestno strujo, kakor je bil slučaj v Rusiji, toda voditi ne more. Ker bolgarska kmečka stranka ni imela dovolj jake zaslombe v Sofiji, je bila v teku par ur z največjo preciznostjo vržena z vlade.

Bolgarsko delavstvo in novi režim.

Komunisti, najjačja proletarska stranka v Bolgariji poleg kmečke stranke, so gledali coup d'état ravnodušno od strani, kakor da se jih ne tiče. Za Stamboliskija se niso hoteli podati v boj — niso imeli vzroka. Mrzili so ga ravno tako kakor buržvazne stranke. "Široki" socialisti, predstavljajoči mestno delavstvo, so delali po svoje za poraz Stamboliskijeve diktature, ki jim je odvzela mnogo pravic. Delavstvo je

torej če ne drugače, neposredno pomagalo k strmoglavljenju Stamboliskijeve diktature.

Zadržanje bolgarske komunistične stranke pa ni bilo čisto nič po volji eksekutivi moskovske internacionale. Tudi za to so posebni vzroki. Stamboliskij ni gojil napram sovjetski Rusiji sovražne politike. Nič ni imel proti ruskim komunistom, le bolgarski so mu bili napotu. Pod utiskom, da dela na pritisk komunistične stranke, je oviral Wranglove čete pri njihovih nakanah prirediti nov vpad v sovjetsko Rusijo. Razorožil jih je in jim napravil bivanje v deželi neprijetno. Napravil je tudi nekaj drugih potez, ki so šle v prilog Rusiji. V Angliji in Franciji ni imel bogzna kakega vpliva, zato je iskal poti, ki bi ga vodila v prijateljstvo z Rusijo. Novi režim pa bo iskal zaslombe v zapadni Evropi. V interesu zunaje politike sovjetske Rusije je, da se taki režimi, kot je bil Stamboliskijev, ne strmoglavljajo, ako ni izgleda, da ga ima naslediti kaj boljšega. In tako se je bolgarska komunistična stranka zamerila eksekutivi tretje internacionale, ker ni, če že ni hotela obvarovati Stamboliskijeve vlade, vsaj skušala s civilno vojno priti sama na vlado.

Tretja internacionala kritizira bolgarske komuniste.

V poročilu predsedstva tretje internacionale, ki ga je podal Zinovjev, se o situaciji v Bolgariji omenja med drugim sledeče (besedilo povzeto iz "Radnika"): "Nazor bolgarskih komunistov, da ni njihova dolžnost utikati se v spore dveh buržvaznih strank, pač pa ostati nevtralni in čakati kaj se bo dogodilo, je bil velika napaka. Kar se je dogodilo v Bolgariji, je bilo proti volji ogromne večine naroda . . . Dve najmočnejši stranki, kmečka in komunistična, sta postali brezmočne. Bolgarska komunistična stranka je bila v položaju prevzeti vlado. 25 let je vežbala svoje sile za ta moment in ko je prišel trenotek akcije, so komunisti proglasili nevtralnost."

Radi te graje je prišlo med glavnim vodstvom in odborom bolgarske K. S. do polemike, ki je izzvala še večje kritiziranje bolgarskih komunistov. Slednji so v zagati in branijo kakor najboljše morejo svoje stališče. Mnenje eksekutive tretje internacionale je, da bi se morali bolgarski komunisti s silo polastiti vlade. Te odgovornosti za krvolitje si bolgarski komunisti niso upali naprtiti. Kaj, če ne bi uspeli? Kaj, če bi se jim dogodilo enako, kakor ogrskim in bavarskim? Njihovi kritiki pa vprašujejo: Odgovorite, kaj naj počnemo, pojasnite, kedaj pride do revolucije, če bodo vsi rabili enake izgovore in odlašali z akcijo v odločilnih momentih?

Balkanu je potreben mir.

Balkanske dežele so imele že mnogo revolucij, atentatov na vladne osebe, umore vladarjev itd. Balkan je bil in je še predmet sporom

in intrigam kapitalističnih sil. Balkan je poln naravnih zakladov, bogat na rodovitni zemlji, gozdih itd. Toda je ekonomsko nerazvit, njegova ljudstva so nevedna in bojevita. Balkanska ljudstva so taka radi posebnih balkanskih razmer. Dolgoletni boji s Turki so jim onemogočali miren gospodarski razvoj. Za izobrazbo niso mogla skrbeti.

Balkanski ognjenik se polagoma uhlaja. Počasi si ustvarja pogoje za mirnejši kulturni in gospodarski razvoj. Dokler ne bo odpravil vzrokov za spore med svojimi deželami in jih združil v balkansko federacijo, bodo živela balkanska ljudstva v vedni nesigurnosti. Da se otresejo zunanjih intrig kakor je v obstoječih razmerah največ mogoče, morajo spoznati skupnost svojih interesov in jih skupno gojiti in braniti. Dokler se to ne zgodi, se bodo igrali z balkanskimi deželicami mogočni tudi režimi.

Balkanske dežele se morajo otresti v prvi vrsti vseh škodljivih domačih vplivov, bili to dinastični, kapitalistični, militaristični in imperialistični, ter iskati prijateljstva druga z drugo, ki bo vodilo v federacijo balkanskih dežel in balkanska ljudstva, in potem naprej v socializem in svetovno federacijo.

***

Zmaga socialistov na Nizozemskem.

Na Hollandskem so socialisti vodili boj za proporcionalno zastopstvo v zbornicah, in končno uspeli. Na podlagi proporcionalnega volilnega sistema so se dne 27. julija vršile volitve poslancev v nizozemsko višjo zbornico (senat), pri katerih so socialisti napredovali od tri na enajst sedežev. Rezultat je sledeči: Katoliška stranka 16 (preje 21 senatorjev); ortodoksisti, 8 (preje 14); krščanska-historijska skupina, 7 (7); socialisti, 11 (preje 3); liberalna unija, 5 (1); liberalni demokratje, 2 (4).

Najjačje je socialistična stranka zastopana v nižji zbornici (državnem zboru). Radi spreminjenega volilnega sistema upa doseči pri bodočih volitvah v senat še večji uspeh.

ALI VAM JE S TO ŠTEVILKO NAROČNINA POTEKLA?

Teškoča številka "Proletarca" je 834
 Če je številka poleg vašega naslova manjša kakor je tu označena, je to znamenje, da vam je naročnina potekla. Pazite torej na številko v oklepaju poleg vašega naslova na prvi strani platnic.

Obnovite naročnino takoj, ko vam poteče. Ne čakajte opomina! S tem prihranite upravništvu delo in stroške. Če mogoče, pošljite poleg svoje še kako novo naročnino. Širite "PROLETARCA"!

SEMINTJA.

Meja Albanije in italijanski ultimatum.

— Španija "civilizira" Maročane. —

Vprašanje Tangierja. — "Odkrivanje"

graftov. — Dolarska princezinja. —

Kedaj je solidarnost mogoča?

V Albaniji, oziroma Grčiji, se nahaja komi-
ja, ki ima nalogo določiti natančno mejo med
Albanijo in Grčijo. Italijanski člani komisije
hočejo napraviti v interesu Albanije in s tem
posredno v interesu Italije, ki se smatra za
kako pokroviteljico Albanije. Neodgovorni
judje, skorogotovo nahujskani Grki, so v Ja-
ni umorili italijanske člane "mednarodne" ko-
misije za določitev meje Albaniji. V Rimu je
Vlada je poslala Grčiji poniževalen
ultimatum. Medtem so v Italiji demonstrirali,
vabili grške konzulate, teptali grške zastave in
pili "doli z Grčijo!" V teku štiriindvajsetih ur
postalo razpoloženje "javnega mnenja" v Ita-
liji naklonjeno vojni "za čast in obrambo do-
govine."

Španija se trudi podjarmiti Maročane, s ka-
rimi ima že leta velike težave. Maročani ne
marajo španske nadvlade in njene "civilizaci-
je" zato pošilja v Maroko vojaštvo, da ukroti
Maročane. Dosedaj še ni mogla uspeti, dasirav-
je padlo na maročanskih bojiščih že tisoče
španskih vojakov in še več domačinov, ki po
voje razumejo "samoodločevanje narodov o
svoji usodi". V Španiji sami je ljudstvo z ma-
ročanskim pustolovstvom svoje vlade zelo ne-
odobrovoljno. Vojaki se puntajo in večkrat se do-
padi, dajih s strojnimi puškami prisilijo ukrcati
na ladje, namenjene v Maroko. Ko so en-
krat na ladji, jih oficirji nekaj odberejo, postre-
je in pomečejo v morje. To pomaga, da osta-
jejo ostali vojaki "zvesti monarhiji, veri in do-
govini."

V Moroku, blizu prehoda iz Atlantika v
Sredozemsko morje, je mestece Tangier, ki ra-
nu strategične nima nobene druge važnosti.
Če bi posedoval Gibraltar in Tangier, bi bil
gospodar Sredozemskega morja. Velika Brita-
nija poseduje Gibraltar. Italija hoče Tangier,
Španija tudi. Italija je pred nekaj dnevi iz-
trgala v Tangierju malo četo, da "varuje inte-
rese italijanskih državljanov". Španski kralj
je potoval v Rim, da "sklene prijateljstvo z
Mussolinijem". Evropa je polna takih in po-
dobnih zapletljajev. Pristaši Lige narodov v
Ameriki imajo težko polje pridobiti ameriško

"javno mnenje" za pristop te republike v ligo
narodov. "Zahvalimo Boga, da nas loči od onih
Atlantiško morje!", pravijo pristaši izolacije.
In marsikdo res hvali Boga, da je Amerika tako
daleč od evropskega vulkana. Toda kadar pri-
čne resnično bruhati, bo evropska lava afekti-
rala tudi to deželo.

Fašizem je postal nevarnost za svetovni
mir, ker je provokatorski. Fašizem je izrodek
napetosti, nesigurnosti in vedno grozečih vo-
jen. Kapitalistični mir v obstoječih razmerah
v centralni Evropi in v Evropi sploh je hujši
od vojne. Kapitalistične tekme, imperialistična
osvajanja in oboroževanje ne more voditi ni-
kamor drugam kakor v novo vojno. Ali se bo
ljudstvo izpametovalo predno pride katastrofa?

Jugoslavija ima par svojih bark; eno so ita-
lijanski fašisti pred kratkim razbili v baroškem
pristanišču poleg Reke. Jugoslavija nima voj-
nega brodovja, ne mogočne armade, zato Ita-
liji ni poslala ultimatum. Moč je pravica; in
pravica je moč. Ko bi delavski razred hotel, bi
imel lahko pravico in moč. Ker jo noče, trpi
posledice in drugi, po številu šibkejši od njega
se igrajo z njegovo usodo.

V Chicagi se "odkrivajo" grafti. To je zad-
nje dve leti najpriljubljenjši sport illinoiskih
politikov. Prišlo je "na dan," da so oblasti
okraja Cook potrošile \$350,000 pred zadnjimi
jesenskimi volitvami, v obliki plač. Mašina de-
mokratske stranke je najela številne agitatorje
pod pretvezo, da rabi delavce v okrajnih parkih
in gozdih. Toda delali niso drugega kakor
agitirali za svojo stranko. Davkoplačevalce
stane ta igra nekaj stotisočakov, demokratje pa
imajo v odboru okraja Cook zopet večino.

Z ljudskim denarjem vodijo mašine kapita-
lističnih strank volilno propagando. Po volit-
vah pa se razbobnajo taki škandali. Delavstvo
se zanje ne zanima in tako se dogodi, da glas-
je naprej in naprej za graftarske administracije.
Napadati kapitalistične politike in kapitaliste,
kakor delajo nekateri "delavski" listi, ki so de-
lavski samo po imenu, je nesmisel. Povejte de-
lavcem, da so oni neodgovorni za korupcijo in
rope ljudskega denarja. In povejte jim, naj se
pridružijo socialistični stranki in prispevajo za
njene kampanje, ako hočejo uradnike, ki bodo
delali za ljudstvo.

Časopisje je prineslo vest o smrti grške
princezije Anastazije, znana v Ameriki pod ime-
nom "dolarska princezinja". Predno je po-
stala princezinja, je imela plebejsko ime Mrs.
William B. Leeds; predno je poročila Mr. Leed-
sa, je bila stenografinja v nekem vzhodnem
ameriškem mestu. Ko je njen ameriški sopro-
g umrl, ji je zapustil svoje milijone. Ti milijoni

so ji pomagali, da se je "primožila" na grški dvor in postala dvorna dama. Tako so prišli milijoni dolarjev, produkt dela ameriških delavcev, na grški dvor. In grška dinastija ni bila radi te primesi "neplave" krvi prav nič ponižana. Dolar je danes najvažnejši aristokrat.

* * *

Katoličani ne marajo židov in slednji mrze katoličane. V Perth Amboyju, N. J., so se ugnezdili Ku Klux Klani. Dne 30. avgusta so imeli ti člani "nevidnega cesarstva" svoje zborovanje, združeno s ceremonijami. Napadla jih je šest tisoč ljudi broječa množica in jih razgnala. Raztrgala jim je bela ogrinjala, jih pretepla in nekateri so v metežu bili tudi ob drugo obleko poleg klanskih halij. V napadu so židje in člani Kolumovih vitezov (katoliška organizacija) enotno nastopili. V interesu obojih je uničiti K. K. K., predno jim postane nevarno.

* * *

V interesu proletariata vseh narodov bi bilo uničiti fašizme, odpraviti kapitalistične vlade, vreči sedanji ekonomski sistem in ga nadomestiti s takim, ki bi služil ljudstvu. Ampak svet je velik in delavstvo še ne zna nastopati solidarno. Ne pozna še svojega sovražnika, zato tudi ne čuti potrebe solidarnosti in resnega nastopanja. Ampak če je mogoče, da nastopajo skupno židje in katoličani zoper KKK, bi tudi delavstvo lahko nastopalo skupno proti skupnemu sovražniku. Med delavstvom ni križajočih interesov. Katoličani in židje pa se mrze. Do solidarnosti delavskega razreda pride takrat, ko bo delavstvo zanjo sposobno.

***

Duševno najbolj omejeni ljudje so tisti, ki trdijo, da se ne morejo od tebe ničesar naučiti in da so že vse tisto, kar jim pripoveduješ ti ali jaz, že davno pozabili. Nikdar se niso ničesar naučili in ničesar pozabili. Ampak niti tega ne vedo.

V tovarni delaš s pomočjo tovarišev in strojev čudovite reči s čudovito naglico. To je mogoče, ker je način produkcije organiziran, ker si ti, tvoji tovariši in stroji pravzaprav le en sam stroj. Ta stroj se danes vrti za kapitalizem. Kadar boš ti in kadar bodo tvoji tovariši hoteli, bo to socialistični stroj, ki bo popolnejši od sedanjega in kar je zate in za tvoje tovariše važno, pravičen napram tebi in njim.

***

RAZPIS SLUŽBE.

Radi izvolitve sodruga Chas. Pogorelca za tajnika JSZ. se potrebuje v uradu Proletarca novo pisarniško moč. Prosilec za to službo mora biti več slovenščine v govoru in pisavi, znati mora angleško, pisati na pisalni stroj in razumeti knjigovodstvo. Za to službo se imajo pravico prigrasiti samo člani J. S. Z. Pošljite ponudbe na naslov: "Proletarec", 3639 W. 26th St.

Članstvu Jugoslovanske Socialistične Zveze,

kakor je že sporočil sodrug F. Petrich v zadnji izdaji "Proletarca".

S 1. septembrom sem nastopil urad tajnika J. S. Z. Tajnike klubov, članstvo JSZ. in društva podpornih organizacij, včlanjena v "Pomožni izobraževalni akciji JSZ.", prosim, naj sodelujejo v uradom tajništva JSZ. kakor doslej tudi v bodoče.

Od medsebojnega razumevanja in sodelovanja odvisne naši uspehi. Čim več kooperacije, čim več volje za skupno delo, tim večje uspehi bomo mogli beležiti v področju Jugoslovanske socialistične zveze.

Delo, ki ga imamo vršiti, je začrtal IV. redni zbor JSZ. To delo je ogromno. Vršili in izvršili ga bomo, če bomo delali VSI, ki čutimo in mislimo socialistično in HOČEMO delati za socializem.

Socialistična stranka je pričela z veliko kampanjo za ojačanje svojih vrst. J. S. Z. je del socialistične stranke in mednarodnega delavskega gibanja. Kot taki ne smemo stati v tej akciji skupne stranke ob strani, ampak izvršiti naš delež dela.

Naše naloge so velike. Vršimo jih, kolikor jih v obstoječih razmerah moremo vršiti. Vršili jih bomo v večji meri, ako bomo večali našo organizacijo.

J. S. Z. je dosegla zadnje čase lepe uspehe. V članstvu narašča. Prebolela je najhujše krize. Razgalila je svoje nasprotnike, ki so s nepoštenimi sredstvi ruvali proti nji. V naše vrste se uvaja nov duh, duh borbe za sveto stvar delavske solidarnosti, bratstva in pravičnosti.

Mi smo smo socialisti, ker hočemo vreči kapitalistični sistem in ga nadomestiti s socialističnim. To je cilj in naloga socialističnega delavstva. Mi smo armada zavednih, ponosnih delavcev, in zato hočemo družabno uredbo, ki bo vredna človeka.

ŽIVELO MEDNARODNO SOCIALISTIČNO GIBANJE!

ŽIVELA JUGOSLOVANSKA SOCIALISTIČNA ZVEZA!

NAPREJ PRI DELU ZA JAČANJE NAŠE ARMADE — AMERIŠKE SOCIALISTIČNE STRANKE!

Chas. Pogorelec, tajnik J. S. Z.

***

LLOYDELL, PA. — Članstvu soc. kluba št. 111. JSZ., naznanjam, da se vrše naše seje vsako drugo nedeljo v mesecu ob 10. dopoldne v dvorani društva Sv. Petra in Pavla. Delavci, pristopajte v socialistično organizacijo. — Tony Zalar, tajnik.

50,000,000 delavcev organiziranih v unijah po svetu.

Leta 1912 je bilo komaj dvanajst milijonov delavcev organiziranih v unijah. Do leta 1922 se je število strokovno organiziranega delavstva skoro potrojilo in še vedno narašča.

Okoli 50,000,000 članov imajo razne strokovne in industrialne unije po svetu, kakor pravi statistika, ki jo je objavila "Mednarodna Federacija Strokovnih Unij" (Amsterdamska Internacionala).

Na prvem mestu je Nemčija, ki ima 12,000,000 delavcev in delavk organiziranih v unijah. Na drugem Rusija s 6,900,000; ruske unije so narasle v članstvu do te višine šele po revoluciji. Na tretjem mestu je Anglija, ki ima 6,000,000 članov v unijah. Nato slede: Zedinjene države, 5,200,000; Italija in Čehoslovakija, 2,000,000 vsaka; Španija, 1,300,000; Francija in Avstrija, 1,000,000 vsaka; Belgija, 920,000; Poljska, 820,000; Mehiko, 710,000; Avstralija, 680,000; Nizozemska, 660,000; Indija, 500,000; druge dežele manj kakor 500,000 vsaka.

Mednarodni Federaciji Strokovnih Unij (Amsterdamski Internacionali), v kateri prevladujejo socialisti, pripada 22,400,000 članov. Sedem milijonov je kreditiranih ruski zvezi strokovnih unij, znana kot "rdeča internacionala strokovnih unij," namreč 6,900,000 v Rusiji in nekaj nad sto tisoč članov iz drugih dežel. Okoli 6,600,000 članov pripada "neutrlnim" federacijam, 3,900,000 v Ameriki. Kot znano, ne pripada Ameriška delavska federacija nobeni internacionali strokovnih unij. Amsterdamska internacionala ji je preradikalna, moskovska federacija pa ne pride pri nji niti v poštev. Unije, ki niso nikamor pridružene, se nahajajo v večjem številu tudi v Nemčiji, Čehoslovakiji, Poljski, Franciji, Švici in Nizozemskem. Katoliške unije, znane kot krščansko socialne unije, imajo nad osem milijonov članov.

Sindikalisti (I. W. W. v Ameriki, sindikalisti v Španiji, Franciji, Nemčiji, Italiji itd.), imajo nekaj nad 1,300,000 članov, izmed katerih jih je polovica ali 665,000 v Španiji; v Nemčiji jih je 250,000 in v Italiji 100,000.

Omenjena statistika kreditira 5,000,000 članov "drugim organizacijam". Pod to besedo se razumejo vse tiste unije, ki ne pripadajo nobeni prej označenih skupin, in so raztresene po raznih delih sveta.

V amsterdamski internacionali so zastopane sledeč izmed največjih skupin: kovinski delavci, 3,700,000; transportni delavci, 3,000,000; železniške stroke, 2,500,000; neizučeni delavci, 2,000,000; rudarji, 1,800,000; tkalniški delavci, 1,700,000; poljedelski delavci, 1,500,000; mestni in državni uslužbenci, 1,000,000; pisarniški delavci, 1,000,000; krojaški delavci, 900,000; ži-

vilski delavci, 800,000; tiskarji, 600,000; delavci v delavnicah lončevine, 300,000; drugi poklici in obrtnije, 500,000.

***

Kongres Socialistične Stranke Jugoslavije.

Dne 21., 22. in 23. septembra se bo vršil v Belgradu kongres Socialistične stranke Jugoslavije, za katerega je določen sledeči provizorični dnevni red:

1. Konstituiranje kongresa;
2. Poročilo strankine eksekutive (a), referent Vitomir Korać, in (b) poročilo finančne kontrole, referent Jevdja Kiklič.
3. Poročilo strankine parlamentarne skupine, referent Nedeljko Divač;
4. Strankin statut, referent Tasa Milojević;
5. Politični položaj, referent Živko Topalović;
6. Volitve strankine eksekutive in finančne kontrole;
7. Socialistična stranka in strokovno delavsko gibanje, referent S. Jaksić;
8. Socialistična delavska internacionala in naša stranka, referent V. Bukšeg;
9. Razno.

Do zastopstva na kongresu imajo pravico samo tiste strankine organizacije, ki redno odračunavajo članarino; vsaka strankina organizacija, ki ima do sto članov, ima pravico poslati enega delegata in za vsakih nadaljnjih sto enega več.

Socialistična stranka Jugoslavije se je tekom zadnjih par let pojačala v Srbiji, Hrvatski, Vojvodini, Bosni in v Dalmaciji, oslabila pa je v Sloveniji radi notranjih bojov. Glavna politična glasila SSJ so: "Radničke Novine," Belgrad; "Slobodna Rijeka," Zagreb; "Glas Slobode", Sarajevo; "Pravo Naroda", Šid. Koliko je listov, ki so glasila SSJ v Sloveniji, nam ni znano. Vemo le, da so radi notranjih zapletljajev eni prenehali in pričeli izhajati drugi.

***

Interesi, ki zagovarjajo prohibicijo, trošijo milijone dolarjev za svojo propagando. Te milijone in še obresti po vrhu dobe nazaj na en ali drug način. Kapitalistične stranke trošijo milijone dolarjev za svoje agitacije in propagando, istotako cerkve. Ampak vse te milijone prispeva direktno ali indirektno delavsko ljudstvo. Tako vidimo, da podpira delavski razred vsako stvar bolj kakor svoje lastne organizacije in institucije.

Jugoslovansko socialistično delavstvo je nosilec naprednega gibanja v Zedinjenih državah. Na svojem zboru dne 27. maja je izdelalo načrte za uspešnejše delo v bodočnosti. Naša moč raste, krize smo preboleli, sedaj gremo naprej, samo naprej.

LEONID ANDREJEV:

TEMA.

Poslovenil Jos. Vidmar.

(Nadaljevanje.)

Hišo so obkrožili kot da se ne pripravljajo prijeti enega samega spečega človeka, temveč kot da v njej tiči cela stotnja sovražnikov; in tiho, po prstih so se priplazili po temnem hodniku k onim strašnim vratom. Sledil je grozen ropot, krik, bojzljive groznje, da ga ustrelje skozi vrata; in ko so družno kakor lava planili v sobo in skoro podrli Ljubo, so napolnili sobo s škornji, suknjami in puškami. In videli so: on je sedel v sami srajci na postelji z nagimi, poraščenimi nogami na tleh, sedel je in molčal. In ni bilo ne bombe, ne ničesar drugega strašnega. Bila je samo navadna soba prostitutke, umazana in zoprna pri jutranjem svitu, povabljana široka postelja, razmetana obleka, zamazana in s porterom oblita miza; na postelji pa je sedel obrit, koščeničen moški z zaspanim, oteklim obrazom in poraščenimi nogami — in molčal.

— Roke gor! — je izza hrbta zakričal pristav in je krepkeje stisnil revolver v potni dlani. Toda on ni dvignil rok in ni odgovoril.

— Preiščite! — je kriknil pristav.

— Saj ni ničesar. Saj sem vendar odnesla revolver! Jezus! — je kričala Ljuba in šklepetala z zobmi od strahu.

Tudi ona je bila v sami srajci in med ljudmi, ki so imeli oblečene suknje, sta vzbujala polgoli moški in pravtako polgola ženska sramovanje, gnus, ostudno pomilovanje. Preiskali so njegovo obleko, prerili posteljo, pogledali v kote, v omaro, našli niso ničesar.

— Saj sem vendar odnesla revolver! — je trdila Ljuba brezmiselno.

— Molči, Ljubka! — je kriknil pristav.

Dekleta je poznal dobro, dvakrat ali trikrat je spal z njo in verjel ji je; toda ta srečen konec je bil tako nepričakovan, da se mu je hotelo kričati od veselja, dajati povelja, pokazovati oblast.

— Kako se pišete?

— Ne povem. In sploh ne bom odgovarjal na vprašanja.

— Seveda, seveda! — je ironično odgovoril pristav, toda prišel je nekoliko v zadrego.

Potem je pogledal njegove nage, obraščene noge, na vso to gnusobo — na dekle, ki je drgetalo v kotu, in je naenkrat vzdvomil.

— Ampak, ali je to pravi? — je odpeljal detektiva v stran. — Nekam tako . . .

Detektiv se je pozorno zagledal v njegov obraz in je pokimal.

— Pravi. Samo brado si je obril. Po ličnicah ga je poznati.

— Ličnice ima razbojniške, to je res . . .

— Da in pogledjte oči. Izmed tisoč ljudi ga spoznam po očeh.

— Oči, da . . . Pokaži no fotografijo!

Dolgo je ogledoval motno, neretuširano sliko onega — zelo lep je bil na sliki, nekako posebno čist mladenič z veliko, široko rusko brado. Pogled je bil menda res isti, toda ne mek temveč miren in jasen. Samo ličnic ni bilo videti.

— Vidiš: ličnic ni videti.

— Pod brado so vendar. Ampak če z očmi pretipljete skoznjo . . .

— To je sicer res, samo . . . Ali se ga večkrat napije ali kaj?

Visoki, suhi detektiv z rumenim obrazom in redko brado, ki je bil sam perijodičen pijanec, se je pokroviteljsko nasmehnil:

— Oni ne poznajo pijančevanja.

— Tisto že sam vem, da ne pijejo. Samo . . . Poslušajte, — je pristopil pristav k onemu: — ste se vi takrat udeležil umora . . .? — Spoštljivo je imenoval zelo važno in znano ime.

Toda oni je molčal in se smehljaj. In je lahko kolebal poraščeno nogo s krivim, od čeljev pokvarjenimi prsti.

— Ali slišite?

— Pustite! Saj ne bo odgovarjal. Počakajmo komisarja in državnega pravdnika. Oni ga pripravijo do govorjenja.

Pristav se je zasmehjal, na duši pa mu je postajalo vse hujše in hujše. Ko so lezli pod posteljo, so nekaj razlili, in sedaj je v neprezračeni sobi zelo smrdelo. "Prekleta svinjarija!" — je pomislil pristav, čeprav ni bil človek posebnih zahtev, kar se tiče čistosti, in je z gnusom pogledal na golo gugajočo se nogo. — "Pa še z nogo koleba!" Okrenil se je: mlad belolasi stražnik s čisto belimi obrvmi je gledal na Ljubo in se smehljaj; držal je puško z obema rokama, kakor nočni čuvaj na vasi palico.

— Ej, Ljubka! — je kriknil pristav: zakaj nisi, ti psica, takoj naznanila, kdo je pri tebi!

— Saj vendar . . .

— Pristav jo je dvakrat spretno udaril po licu, po enem, po drugem.

— Na! Tu imaš! Jaz vam bom že pokazal!

Oni je namršil obrvi in nehal kolebati se nogo.

— Vam to ne ugaja, gospod? — Pristav ga je preziral bolj in bolj. — Kaj hočeš? Vi ste ta gobec poljubovali, mi pa po tem gobcu . . .

(Konec prihodnjič.)

***

DELA VSTUVU V WAUKEGANU, North Chicago in okolici naznanjamo, da se vrše seje socialističnega kluba št. 45, JSZ., vsako drugo nedeljo v mesecu v S. N. Domu. Udeležujte se jih točno. Na nečlane apeliramo, naj se pridružijo našemu klubu. — *Tajnik.*

GLASOVI IZ NAŠEGA GIBANJA.

DOPISI.

Iz železnega okrožja Minnesote.

Slovenske naselbine po železnem okrožju Minnesote se izmed vseh drugih najmanj oglašajo v slovenski javnosti. Sem pa tam je v Proletarcu kak doletela iz Chisholma in Elyja, parkrat sem ga opazil iz Minneapole, druge naselbine pa so tiho. V Prosveto pošiljajo večinoma društvena naznanila in kake novice.

Kaj je vzrok temu vednemu mrtvilu med nami? Kar smo slovenski delavci v Minnesoti slabši od drugih? Mislim da ne, kajti tudi tukaj imamo naprednjake in nazadnjake, kakor povsod. Toda tukajšnji napredni delavci ne vrše tistih energičnih organiziranih delavskih skupin, kakor jih vrše napredni delavci v mnogih drugih slovenskih naselbinah. Za to so tu posebni vzroki. Ko so se pričeli naseljevati sem naši rojaki (nekateri slovenske naselbine v Minnesoti so izmed najstarejših v Ameriki), so prinesli s seboj tudi svoje domače nazore, ki jih jim je utepla v glavo klerikalna vzgoja. Vse družabno življenje je bilo koncentrirano v verskih društvih in v cerkvah. Kar je bilo slovenskega gibanja med nami, so ga pa privatni interesi s pomočjo naše klerikalne mase že v kalu zadušili. Večina naših naseljencev pa se je medtem bolj ali bolj pogrezala v brezbriznost in si ohranila nekakšno pobožnost radi tradicije.

Slabne stavke tukajšnjih rudarjev so bile neuspešne, kar je delavstvo še bolj odtujilo od delovanja za splošno dobro. Edina izjema so bili finski delavci, ki se niso dali ustraševati od komande jeklarskega trusta in njegovih marijonet. Ti so ustanavljali socialistične skupine, širili svoje delavske liste, gradili svoje delavske domove ter prospevali s svojimi združnimi pesnjami. Mi se nismo mogli nikdar povspeti tako daleč.

Drug vzrok naši brezbriznosti je, da se delavci v tukajšnjih rudnikih do izmučenja zgarajo. V taki utrujenosti povprečen rudar nima veselja do izobraževalnega in političnega dela med svojimi tovariši. Tudi malo se je mnogo in se še. Socialistični pisatelj Upton Sinclair je v eni svojih knjig zapisal tudi te besede: "Ako mora človek živeti v peklju, je v peklju rajši pijan kakor trezen." Te besede veliko pomenijo. Ako si delavec ne zna in radi tega ne more pomagati, kje naj sploh išče tolažbe v svoji mizeriji? In kje jo v pijači, zato da se "razvedri", da malo pozabi na delo v jamah, na kare, na "tembranje", na surove kape" in boste.

Ko se je pojavila na našem političnem pozorišču minnesotska farmarska-delavska stranka, so se je oklepal tudi tukajšnji delavci. Ne v tem, da so se v njo organizirali, ampak glasovali so za njene kandidate. Minnesotska farmarska-delavska stranka ni organizirana tako kakor n.p.r. socialistična stranka, ampak bolj "halo", približno enako kakor republikanska ali demokratska stranka. Meseca septembra bo imela farmarska-delavska stranka svojo konvencijo, na kateri bo imela izdelati načrt za permanentno organizacijo. Med člani krogi te stranke se namreč pritožujejo, da se v njej v ospredje stranke razni koristolovski elementi, ki se zanimajo le svoje osebne interese. Razni političarji

buržvaznega kova ustanavljajo privatne klube katerih namen je, kakor sami trdijo, propagirati za farmarsko-delavsko stranko. List "The Minnesota Union Advocate" je pričel nastopati proti njim in istotako drugje, ki so pomagali da je minnesotska farmarska-delavska stranka postala to kar je. Na septemberski konvenciji se imajo torej za politično delovanje minnesotskih delavcev in farmarjev napraviti dalekosežni zaključki in ustvariti stranki pogoji za trajno podlago.

Dasi je minnesotsko slovensko delavstvo glasovalo pri zadnjih volitvah večinoma za kandidata farmarske-delavske stranke, nas tepe še vedno stari greh: pomankanje politične izobrazbe. Raditega pomankanja so tudi med nami pustili frakcijski boji svoje posledice. Četudi nismo imeli socialističnih klubov kakor jih imajo naše naselbine po drugih državah, je vendar precejšen del delavstva simpatiziral s socialistično stranko. Zdi se mi, da se je število naših simpatičarjev tekom zadnjih dveh let celo povečalo, toda organizirani niso! JSZ. ima samo en klub tukaj, in to na Chisholmu. Ako bi bil ta klub jačji, bi bilo od njega pričakovati, da razširi socialistično agitacijo tudi na druge naselbine v železnem okrožju.

Kako odpomoči vsem tem nedostatom? Po mojem mnenju je treba med tukajšnjim delavstvom najprvo razširiti "Proletarca" in pripraviti ljudi, da ga bodo tudi čitali. "Proletarec" je res list, ki skrbi za politično vzgojo našega delavstva. V nekaterih naselbinah po železnem okrožju sem opazil, da ima Proletarec precej naročnikov. Tisti, ki ga čitajo, so z njim prav zadovoljni. Toda agitatorjev, ki bi ga širili tako kakor treba, vendar manjka.

Priporočam vodstvu JSZ. v Chicagi, naj enkrat poskusi poslati agitatorja v naše naselbine. Po mojem mnenju bo napravil tukaj, kar se lista tiče, uspeh. Kar se tiče organiziranja klubov, pa veste, kako je tukaj in razmere so vam znane. Moja želja in želja tudi več drugih zavednih delavcev v tem okrožju je, da se nekaj ukrene za povečanje agitacije za Proletarca. Pri tem pa ne pozabim na resnico, da odvisi podrobno delo agitacije vendar od nas samih. Apeliram na vas, delavce v minnesotskih naselbinah, da storite kolikor največ morete za razširjenje glasila slovenskega socialističnega delavstva, iz katerega se je naučilo marsikaj dobrega že toliko naših ljudi. — M. T.

Prva priredba dramskega odseka kluba št. 1 v tej sezoni.

CHICAGO, ILL. — V nedeljo 30. septembra priredi dramski odsek soc. kluba št. 1 v dvorani ČSPS svojo prvo dramsko priredbo v tej sezoni. Vprizorjena bo igra "Deseti brat" v petih dejanjih.

Dvorana ČSPS je na 1126 W. 18th St. (v bližini So. Racine Ave.) To je ista dvorana, v kateri smo vprizorili vse dosedanje igre.

Vstopnina je 50 centov; po igri bo plesna zabava. Pričetek igre ob 3. popoldne. Slovensko občinstvo v Chicagi in okolici vabimo, da nas tudi to pot poseti tako številno kakor nas je v zadnji sezoni, mi pa ga zagotavljamo, da bodo naši diletantni tudi sedaj skrbeli za dobro vprizoritev. — *Dramski odsek kluba št. 1.*

Razcepljenost delavstva in njegovi zedinjevalci.

Društvo št. 91, SNPJ. v Johnston City, Ill., je imelo v "Prosveti" z dne 28. avgusta dopis, v katerem propagira vstop "vseh" članov SNPJ. v takozvano "federativno" farmarsko-delavsko stranko, ki jo je ustanovila dne 3. julija t. l. Workers' Party v Chicagi.

G. Tony Shragal, ki prejema direktive za svoje delovanje od svojih rojakov okoli čikaškega "Radnika", pravi, da so bile na čikaški konferenci zastopane "vse strokovne in politične organizacije razun S. P. in S. L. P." Shragal, ki pravi da je bil sam delegat na tisti konferenci, ve da se moti. Ampak njemu ni za take zmete, ker so narejene z namenom priti z njimi do cilja. V Proletarcu je bilo že poročano, kdo je bil zastopan na tisti konferenci. Poročano je bilo, da se tistih par unijskih federacij, ki so imele na konferenci svoje delegate, ni hotelo pridružiti novi tvorbi. Nova "federativna stranka" sestoji sedaj le z odpadlih delov stare farmarske-delavske stranke in pa s celotne Workers' Party ter posameznikov, ki so se dali izvoliti za delegate na unijah ali od drugih organizacij. Večina delegatov ni zastopala drugega kakor samega sebe. Tu ni vprašanja dali so bili navdušeni za idejo federativne stranke ali ne, ampak vprašanje, dali so imeli za seboj organizirane mase. Voditelji Workers' Party v medsebojni diskuziji priznavajo, da je nova stranka fiasko in bo, dokler se ji ne pridružijo velike unije. Kadar pa pišejo za propagando, naglašajo, da govore v imenu šest sto tisoč delavcev, zastopanih na čikaški konferenci.

Ljudje, ki so spisali dopis v imenu društva v Johnston Cityju, pravijo, da federativna far. del. stranka ni komunistična, kakor ji reakcionarji predbacivajo. Seveda ni. Zelo daleč je od komunističnega ali socialističnega programa. To je navadna reformistična stranka, in vendar so jo ustanovili komunisti, h katerim se prištevajo ali pa vsaj simpatizirajo z njimi tudi Shragel in njegovi tovariši.

Poglejmo par let nazaj, ko je pričela socialistična stranka z akcijo za resnično federativno delavsko stranko. Ali jo niso ravno ti ljudje, ki so sedaj tako hiteli ustanovljati "federativno" stranko brez članstva in z reformističnim programom, napadali socialistično stranko radi njenega sklepa delovati za združenje političnih delavskih skupin in unij v zvezno delavsko stranko?

Ali se spomnite, kako so tisti elementi, ki so pred dvema leti ustanovili Workers Party in dne 3. julija t. l. "federativno" far. del. stranko, napadali taktiko politične akcije? Ali ni bil Shragel in njemu podobni med njimi? "Kaj bo socialistična stranka naredila s svojo glasovnico?" so posmehljivo vpraševali.

Sedaj pa so iz skrajnega ekstremizma pričeli jadrati na skrajno desnico delavskega gibanja in ustanovili stranko, ki sploh ni pridružena nikaki internacionalni in je strogo "ameriška", po imenu namreč. Z glasovnico bodo osvobodili ameriške kmete in delavce, kakor trdijo v propagandi za "federativno" farmarsko-delavsko stranko. Kako morejo ti ljudje v teku štirih mesecev tako temeljito menjati svoje stališče? Včeraj za revolucijo, danes pa za glasovnico v stranki, o kateri pravi Shragel, "da je daleč od komunističnega programa."

V dopisu omenjajo, da je delavstvo razdvojeno. Da, ampak nikar pozabiti povedati, kdo ga je razdva-

jal in ustanovljal nove stranke. Potem: "Oni (kapitalisti) se vesele naše razcepljenosti in dobro plačani ljudje, ki se kažejo kot prijatelje delavstva, da pod krinko lahko delajo med delavskimi vrstami razdor. Vse to je res in o tem je bilo že mnogo pisane v Proletarcu. Navajana so bila tudi imena takih plaščev, ki so se nahajali do l. 1919 v socialistični stranki, potem ko so bile ustanovljene komunistične stranke so pa delovali v njih naprej za — razdor med delstvom. Pošteni člani in mnogi dobri agitatorji so nasledili dokler niso končno spoznali, da je bila njihova taktika le voda na mlin agentom provokatorjem. Oblasti niso preganjale provokatorje, ampak delavce — in to je prineslo spoznanje in "nove" takle ter končno še federativno stranko — ki pa mora postati federativna.

Shragel in njegovi tovariši pišejo v imenu društva nadalje:

"Delavski razred v Ameriki ne pripoznava socializma pod imenom socialistične stranke, treba mu torej dati nekaj drugega, socializem pod drugim imenom."

Ti ljudje si ne morejo pomagati, da se ne bi obregali ob socialistično stranko. Zakaj ne govorite odkrito in poveste, da se bili med elementi, ki so napadali in blatili socialistično stranko ravno tako kakor so jo kapitalisti? Če smo hinavci, čemu se sramujete imena svoje stranke, čemu rajše ne poveste, da ste ustanovili "federativno" stranko zato, ker ste se diskreditirali z obema komunističnima strankama, tako da tudi z legalno Workers Party ne morete nikamor? Povedali bi po pravici: z vsemi dosedanjimi akcijami smo napravili samo napake in naše stranke se niso mogle uveljaviti med ljudstvom. Sedaj pa bomo poskusili še s to." Če bi govorili tako, bi bili pošteni in vaše prepričanje bi bilo vsaj vredno tega imena.

Socializma se ne more dajati "pod drugim imenom". Stranka, ki bi ga izvajala, pa lahko deluje pod drugim imenom. Ljudem ne moreš reči: ker nečeta socializma, vam ga bomo dali pa pod imenom "progresivizem". Stranka, ki so jo ustanovili komunisti, je bila v Chicagi, sploh ne propagira socialni prestora ampak le reforme, proti katerim so pred nedolgi tako rohneli. Dejali so: "Z reformami se pomagamo utrjevati kapitalistično državo. Kdor zagovarja reforme, ta ne more biti komunist." Danes pa so za reforme, za vsakojake reforme!

Ker so v štirih letih že neštetokrat spremenili svoje taktike, ker se obračajo semintam, so izgubili po masah ljudi in pri njenih vodilnih elementih zaupanje in tako ne morejo nikamor. "Federativna delavsko-stranka" je le njihov nov poiskus dobiti zasluge v masi.

Socialisti smo za zedinjenje delavstva. Socialisti so ga vsikdar propagirali, kajti geslo "delavci med seboj, združite se!" nam je resnično geslo. Bili so gibaniki v delavskem gibanju in jih bo še; bil so v vseh koimenovanih krilih delavskega gibanja. Ampak socialistično gibanje, od kar obstoji, je propagiralo in delalo na podlagi rekov naših velikih učiteljev: "svoboditev delavskega razreda je delo delavstva samega. In edino zedinjeno bo doseglo svojo maso."

Ampak socialisti nočemo slediti pustolovcem. Imamo že preveč izkušenj. Mi ne moremo verjeti

na, ki so en čas IWWisti, en čas Gompersovi pristajali malo komunisti in potem propagatorji navadne reformistične stranke, ki so jo sami ustanovili.

SNPJ. je na združitveni konvenciji v Clevelandu sprejela takozvano Molekovo resolucijo in sklenila, da jo natisne tudi v pravilih. S tem je konvencija izrazila svoje simpatije socialistični stranki. Člani soc. stranke, združeni v JSZ., so bili tisti element, ki je vodil SNPJ. po poti napredka in vzgajal njene članke za uredno zavedne delavce. Bili so aktivni na vseh stopnjah razrednega boja, borili so se za stranko ameriškega delavstva, bojevali so se proti sovražnikom, ki so delovali pod klerikalno, narodno ali kakršnokoli firmo med našim delavstvom. Boja nismo opustili. Naša stranka je še zmerom NAŠA stranka. Z očitnim ameriškim delavstvom se bomo združili potem socialistične stranke, kadar bo čas ugoden za združenje. In naša stranka deluje, da postane ugoden čim prej. Ne bomo se pa ozirali na propagatorje, ki nimajo SVOJEGA prepričanja, ampak delujejo in spremitveno "prepričanje", kakor jim narekujejo njihovi generalni štabi. — F. Z.

Naprej za socializem!

PULLMAN, ILL. — Iz raznih krajev čitam vesela sporočila o aktivnostih socialističnih klubov, o organiziranju novih in reorganiziranju starih postojank. Vse to daje človeku več volje, več veselja za delo v našem socialističnem gibanju. Tudi pri nas imamo socialističen klub, napredujemo pa tako nekako srednje. Seveda je tudi tu ogromna večina slovenskih delavcev, ki še niso v naših vrstah. Na te apeliram, da se nam pridružijo, kajti njih mesto je v socialistični organizaciji. Otrésite se malomarnosti v političnih vprašanjih, učite se in postanite člani socialističnega kluba in tako pomagajte nam in sebi do boljše bodočnosti.

Naš klub zboruje vsaki drugi petek v mesecu v žandikovi dvorani. Prihodnja seja bo 14. sept. ob polnoči večer. Opozarjam članstvo kluba, da se te seja ne udeleži, ker imamo na dnevnem redu zelo važne stvari za rešiti. Na one, ki so zaostali z prihodnjo seja, da pridejo na to seja in poravnajo stvarino. Pripeljite seboj vsak po enega novega člana in tako pomagajte jačati socialistično armado. Na tej seja bodo tudi razdeljene pole za zbiranje organizacijskega fonda socialistične stranke, za katerega zbiranje apelira naš stari veteran sodrug Debs in mi ne smemo biti zadnji v tem oziru. Toraj naprej za socializem! — John Jereb, tajnik.

Socialistična stranka raste.

Sodruginja Bertha Hale White poroča iz strankinje glavnega stana, da se situacija v stranki obračunjuje čase veliko na bolje. Iz številnih pisem sodrugov, ki odgovarjajo na apele za zbiranje kampanjskega fonda, je razvidno, da se v naše vrste zopet naseja duh energične akcije. Stranka stalno narašča v članstvu. Tekom tega leta so se ustanovile podružne organizacije v raznih krajih dežele.

Sodrug E. V. Debs govori sedaj na shodih soc. stranke po zapadu, pozneje pa se vrne na agitacijo po vzhodnih mestih.

Novi tajnik J. S. Z.

Sodrug Chas. Pogorelec, ki je 1. septembra sprejel tajništvo J. S. Z., je aktiven v soc. stranki in v J. S. Z. že nad trinajst let. Znan je z agitacije v raznih naselbinah in bil je vedno med prvimi pri delu za razširjenje Proletarca. Od l. 1921 je zavzemal mesto upravnika pri "Proletarcu". Službo upravnika bo vršil še v nadalje, dokler se ne dobi zanjo sposobno moč. Mnogim članom JSZ. je sodrug Pogorelec osebno znan, drugi ga poznajo z njegovega delovanja.

Sodrug Frank Petrich, dosedanji tajnik J. S. Z., je bil tajnik, oziroma nekaj časa pomožni tajnik JSZ. od leta 1911. Sodrug Petrich je zavzemal v gibanju jugoslovanskega socialističnega gibanja razne urade. Prva leta je bila graditev socialističnega gibanja med našim delavstvom v Ameriki združena z velikimi težavami. Sovražniki so bili takrat še močni in številni, pristašev socializma pa malo. Delo pri Proletarcu in drugo delo so morali sodrugi vršiti največ ob prostih urah, ker ni bilo sredstev, da bi se moglo najeti stalne moči.

Sodrug Petrich je pri zadnjih volitvah za tajnika JSZ. odklonil kandidaturo z motivacijo, da potrebuje v interesu svojega zdravja spremembe.

Na nas je ležeče.

Ako nimamo v tem ali onem kraju močnega socialističnega gibanja, ali ako sploh nimamo kluba, imamo navado, da se jezimo na — druge. Ampak socialističnega kluba nimamo zato, ker ga ne ustanovimo. Ako bi ga hoteli, bi ga organizirali. Če bi hoteli agitirati za naša glasila, bi imela naročnike v vseh krajih, kjer žive delavci.

Mi ne verujemo v Mojzese, ki nas bodo vodili v obljubljeni deželo. Torej čemu se izgovarjati, da Mojzesi ne pridejo?

Ker vemo, da je ustanovitev organizacije v vsakem kraju odvisna od delavcev prizadetega kraja, je krivda, da organizacije ni, ali da je slaba in neaktivna, na delavcih in nikomur drugemu.

Socialistično gibanje bo močno, delavski razred postane sila, kadar bo imel voljo delati za svojo organizacijo in hotel postati sila.

DETROITSKIM SODRUGOM.

Seje slov. socialističnega kluba št. 114 JSZ., se vrše vsako četrto nedeljo v mesecu v Hrvatskem Domu, 1329—31 Kirby Ave., ob 9. uri dopoldne. — Na dnevnem redu so vedno važne stvari, ki se morajo rešiti. Udeležujte se teh sej polnoštevilno in pripeljite seboj svoje prijatelje. — Učvrščujmo našo postojanko s tem, da ji pridobivamo novih članov. — Organizator.

Ako ne bi imeli "Proletarca", ali bi bil kateri slovenski list v tej deželi, ki bi navajal delavstvo v socialistično organizacijo in agitiral za socialistično stranko? Ali se vam ne zdi, da je Proletarec vreden vaše podpore, in bi morali tudi vi agitirati, da se ga razširi?

Brez naslova.

Ko je postal Mussolini glavar Italije, je stisnil pest in požugal zaveznikom: Jaz ne bom dopustil, da bi se ravnalo z Italijo kot manj vredno državo. Mi bomo dajali samo toliko kolikor bomo dobili. — Francozi in Angleži pa so se mu nasmejali. Ker pa je Mussolini energičen človek in Italija "velesila", je pričel pošiljati ultimata Grčiji in Jugoslaviji. Čast matere Italije je rešena. Slava Mussoliniju!

V Belgradu so molili to poletje za dež. V vseh cerkvah so prosili Boga, naj pošlje svojo rosico suhi zemlji. In vendar je Donava, Sava in Drava tako blizu. V Ameriki so kmetje napeljali vodo iz rek, pa jim ni treba toliko prositi za dež.

Bog je pravičen, dobrotljiv in usmiljen. Tako nas uče. Toda čemu ga je treba toliko prositi, naj nam da več deža v poletju, ko ga potrebujemo, ne pa v jeseni in na pomlad, ko ga imamo preveč? Tole reč bodo protestantske cerkve kmalo izbrisale iz biblije. Ako se godi vse to, kar se godi, po božji volji, potem je nekaj napačnega v usmiljenosti, dobrotljivosti in pravičnosti.

Zakrajškovi romarji so šli letos na božjo pot v Carry, O., z avtomobili. Kar vas je starejših, se spomnite, da ste hodili peš po starokrajških božjih potih. Mislite si vsaki dan par sto avtomobilov na Brezjah? Časi se spreminjajo, pa tudi romarji.

Pri učenju angleščine ali pri čitanju angleške literature vam bo mnogo pripomogel dr. Kernov Angleško-slovenski besednjak. Dobite ga pri Proletarcu.

Ako kdo želi prevzeti zastopstvo Proletarca za nabiranje naročnikov in oglasov, naj piše upravništvu za potrebne listine in informacije. Če imate v sebi zmožnosti agitatorja, ne odlašajte, nego pričnite z delom za list in organizacijo takoj.

Oglašajte priredbe vaših klubov in društev tudi v Proletarcu. Ako jih oglašate v drugih listih, zakaj jih ne bi tudi v Proletarcu, ki je glasilo in last slovenskega delavstva, organiziranega v J. S. Z.?

"OGENJ"

(Dnevnik desetnije)

spisal H. BARBUSSE

Najznamenitejša povest iz vojaškega življenja tekom zadnje vojne. Cena: Vezana \$1.50; mehko vezana \$1.10. Naroča se pri "Proletarcu".

Konvencija KSKJ v Clevelandu je končana. Mandati so spravljani pod streho, navdušeni "spiči" so iztekli brez posebnih neizgovornosti in clevelandski poborniki rojaki so dobili zopet enkrat priliko biti gotovim ljudem za stafažo.

V Jugoslaviji se vrše čudne reči. Čimdalje več narodov je v nji. Kje neki so tisti patriotje, ki so tako slovesno zatrjevali, da so S. H. S. en narod? No, kateri že niso znali govoriti nič drugega kakor jugoslovanski jezik. V nekem komunističnem jugoslovanskem listu (če ga smem imenovati jugoslovanski) je bil priobčen poziv "revolucionarnemu hrvatsko-slovenskemu - srbskemu - črnogorskemu - makedonskemu - muslimanskemu seljaštvu i radništvu."

Morda se bo S-H-S prekrstila na podlagi gorajšnih imena v "Kraljevino S-H-S-Č-M-M." V današnjih dneh je vse mogoče. V "svobodni troedini kraljevini treh svobodnih narodov" se bore trije narodi za svobodo in pripovedujejo drug drugemu, da niso svobodni. Amerikanski Slovenci so napravili zanje zelo pripraven program za stvoritev njihove države, ampak ker je bil narejen v Ameriki, ni dosti vreden. Samo ameriški dolarji imajo pomen. Vse drugo je zanič.—E. T.

***

Slovenski delavci, skrbite, da se Proletarca razširi v vse kraje, kjer živi naše delavstvo. Priložite mu ob vsaki priložnosti nove naročnike. Delajte za svoj tisk.

JUGOSLOVANI POZOR!

NAZNANJAMO da imamo v Pittsburghu, Pa., edino izdelovalnico klavirjev, gramatičnih harmonik, koncertin in bandonij. Popravljamo in izdelujemo fine mehove kakor tudi vse druge godbene inštrumente, kot violine, klarinete, itd. Kupujemo in zamenjamo že rabljene harmonike in koncertine.

Velika zaloga finih koncertin in bandonij, nemškega izdelka. Prodajamo razne glasbene komade (note). Pišite po naš cenik.

Iščem izučenega pomočnika, ali pa enega ki bi bil pripravljen stopiti v zvezo z mojim podjetjem.

Želim dobiti tudi dobrega brivca (barberja), Slovenca ali Hrvata.

Za obilna naročila se priporoča

FRANK DRAZUMERICH

5122 Butler St., Pittsburgh, Pa.

BLAGOSLOV ZA ČLOVEŠTVO.

12. septembra se bo vršila proslava petdesetletni-
iznajdbe prvega praktičnega pisalnega stroja v
Herkimer Co., N. Y. Pisalni stroj je v današ-
nem modernem življenju taka potreba, da bi svet
kero ne mogel shajati brez njega. Njegov iznajditelj,
Lathan Sholes, Milwaukee, Wis., ki je umrl tam
1890, je rekel v enem zadnjih svojih pisem: "Ne
straže se na to kaj sem mislil v onih časih o vrednosti
pisalnega stroja, eno je gotovo, da je postal pisalni
stroj blagoslov za človeštvo, posebno pa za ženski
rod." Iste besede bi lahko rabili za Trinerjevo zdra-
vilo grenko vino. To zdravilo je blagoslov za člo-
veštvo, posebno pa za ženske, ki tako pogostokrat trpi-
vadi slabega teka, slabe prebave, plinov v črevesju,
glavobolov, nervoznosti, slabega spanca in drugih
znakov želodčnih neredov. Je pa čudovito in zanes-
ljivo zdravilo za vsakega — vsake starosti in vsakega
pola, kakor je rekla gospa Chollak, 767 Main St.,
Edwardsville, Pa., preteklega meseca maja: "Triner-
jevo zdravilo grenko vino je za stare in mlade, za
sihe in zdrave." — Kupite ga v lekarni ali pa pri
gospu z zdravili in imejte ga pri rokah za prihaja-
jočo premembo sezone!

SOLOVSKEMU DELAVSTVU V HERMINIE, PA.

Socialistični klub št. 69, JSZ., zboruje vsako tretjo
nedeljo v mesecu ob 6. popoldne v dvorani društva
Kolumbijskeci, št. 87, SNPJ. — Rojaki, pristopajte v
naše vrste! — Anton Zornik, Box 202, Herminie, Pa.

SODRUGOM V CLEVELANDU.

Seje socialističnega kluba št. 27. se vrše vsako
drugo nedeljo v mesecu ob 9:30 dopoldne. v klubovih
prostorih v Slov. nar. domu. Dolžnost vsakega sodruga
je, da redno prihaja k sejam. — Tiste, ki simpatizi-
rajo s socialističnim gibanjem, pa še niso pri soc
stranki, vabimo, naj pristopijo v naš klub in tako po-
magajo pri delu za osvoboditev proletariata. Prva nal-
oga delavca je, da postane razredno zaveden. Pri ter
pa vpoaštevajmo geslo: "V organizaciji je moč."

VICTOR NAVINSHEK

331 GREEVE STREET, CONEMAUGH, PA.

Trgovina raznih društvenih potrebščin kot re-
galij, prekoramnic, znakov, kap, uniform, itd.

Moja posebnost je izdelovanje lepih svilenih za-
stav, bodisi slovenskih, hrvatskih ali ameriških,
po zelo zmernih cenah.

V zalogi imam veliko izbero raznih godbenih in-
štrumentov vseh vrst. Velika zaloga finih COLUM-
BIA GRAFONOL od \$30 do \$250 in slovenskih ter
hrvatskih rekordov.

Moje geslo je:

Zmerne cene in točna postrežba.

Pišite po moj veliki cenik.

Naročila pošiljam v vse kraje Združenih držav.
Za obilna naročila se toplem priporočam.

Prečitajte naš cenik knjig,

priobčen v tej izdaji. Ve-
lika izbira novih knjig,
katere smo prejeli pred
nekaj dnevi iz Slovenije.

**Največja zaloga
boljših književnih
del.**

LOUIS KVEDER

(200 Walsh Bldg.)

**434 Diamond St.,
PITTSBURGH, PA.**

Izdelujem pooblastila, kup-
ne in darovalne pogodbe, testa-
mente in vsa v notarski posel
spadajoča dela.

ŠTEDLJIVI LJUDJE

vlagajo redno in inve-
stirajo razumno v

KASPAR STATE BANKI

največji jugoslovanski
banki v Zed. državah

1900 Blue Island Avenue
in vogal 19. ceste.

CHICAGO, ILLINOIS.

Kapital in prebitek

\$ 1,250,000.00

Pod vladnim in držav-
nim nadzorstvom in
Chicago Clearing House
Ass'n.

Prodajamo parobrodne listke
za vse prekomorske črte v Jugo-
slavijo in nazaj. Izdelujemo sve-
dočbe (affidavits) za naseljence ter
pošiljamo denar v staro domovino
najhitrejšje in najceneje.

CENIK KJIG.

Nadaljevanje z 2. strani.

ZNANSTVENE RAZPRAVE, POLITIČNI IN GOSPODARSKO SOCIALNI SPISLI, UČNE IN DRUGE KNJIGE IN BROŠURE.

ALI JE RELIGIJA PRENEHALA FUNKCIONIRATI? Debata	.20
ANGLEŠKO-SLOVENSKI BESEDNJAK. (Dr. J. F. Kera)	5.00
DEMOKRATIZEM IN ŽENSTVO. (Alojzija Štebi)	.10
GOSPODARSKA GEOGRAFIJA. (Dr. V. Sarabon), vezana	1.25
KATOLISKA CERKEV IN SOCIALIZEM	.25
KDO UNICUJE PROIZVAJANJE V MALEM	.20
KOMUNISTIČNI MANIFEST. (Karl Marks in Friderik Engels)	.20
KRATKA SRBSKA GRAMATIKA. (Dr. Josip Menece)	.25
KRATKA ZGODOVINA SLOVENCEV, HEVATOV IN SEBOV. (Matija Pirc)	.40
O KONSUMNIH DRUŠTVIH	.10
O KULTURNEM POMENU SLOVENSKE REFORMACIJE. (Dr. I. Prijatelj), broširana	.40
POGLED V NOVI SVET	.10
POLITIČNO ŽIVLJENJE SLOVENCEV, od 4. jan. 1797, do 6. jan. 1919 leta. (Dr. Dragotin Lončar), vezana	.90
PSIHICNE MOTNJE NA ALKOHOLSKI PODLAGI (Ivan Robida, vezana	1.15
RAZVOJ SOCIALIZMA od utopije do znanosti. (Friderik Engels, prevel M. Žagar)	.35
REFORMACIJA IN SOC. BOJI SLOV. KMETOV. (Abditus) broširana	.45
SLOVENSKO-ANGLESKA SLOVNICA, izdala SNPJ., 364 strani, vezana v platno	2.00
SMERNICE NOVEGA ŽIVLJENJA. (Dr. K. Osvald), broširana	.50
SPOL-LJUBEZEN-MATERINSTVO. (Prof. dr. Z. Zahor), trda vezba	.40
SRBSKA POŠETNICA. (J. T.)	.50
SPRETNJA KUCHARICA, broširana, \$1.00, vezana	1.25
SVETOVNA VOJNA IN ODGOVORNOST SOCIALIZMA. E. K.), broširana	.50
USTAVA, ruske socialistične fed. sovjetske republike	.10
VARČNA KUCHARICA. (Marija Remec), vezana	1.00
V NOVO DEŽELO. (E. K.) broširana	.25
VOLJA IN DEJANJE. (psihološka analiza)	.25
ŠADRŽNA PRODAJALNA ALI KONSUM	.10
ZAKON BIOGENEZE. (J. Howard Moore, prevel I. M.)	1.50
ZA STARO PRAVDO. (Fran Erjavec)	.50

ZBIRKA BUDARSKIH IN FUZINSKIH IZRAZOV. (J. Bezlaj) . . . . .

ZDRAVJE, zdravstvena revija za pouk o zdravstvu in zdravljenju, letnik 1921, broširana \$1., trdo vezana	1.50
ZDRAVJE, jan., feb., marc, april in maja izdaja letnika 1922, vsaka po	.10
ZGODOVINA SOCIALIZMA V SRBIJI (Fran Erjavec)	.25
ZGODOVINA SEBOV, HRVATOV IN SLOVENCEV. (Ant. Melik) trije zvezki, broširani, I. zv. 85c; II. zv. 75c; III. zv. 65c. Vsi trije zvezki 541 str.	2.25

RAZNO.

AMERIŠKI DRUŽINSKI KOLEDAR,

letnik 1916, vezan	40
letnik 1917, vezan	50
letnik 1919, vezan	50
letnik 1920, vezan	65
letnik 1921, broširan	50
letnik 1922, vezan	75
letnik 1922, broširan	50
letnik 1923, vezan	75

CANKARJEVA SLIKA na dopisnicah, 2 za 5c. . . . . (Imamo jih dvojne vrste.)

DEMOKRACIJA. (Cankarjeva številka)	.10
KRES, revija, I. 1922, št. 9-10.	.25
KRES, revija, I. 1922, št. 11-12.	.25
KRES, kulturni mesečnik, I. 1923, št. 2-3-4	.40

NAJNOVEJSE INFORMACIJE O DOBAVI DEŽAVLJANSTVA ZEDINJENIH DEŽAV . . . . .

O ZDRAVSTVENIH NALOGAH SOC. ZAVAROVANJA. (Dr. Demet. Bleiweis-Trsteniški)	.10
PROLETAREC, vezani letniki, 1919, 1921 in 1922, vsaki	5.00
RDEČI PILOT, mesečnik prevatne mladine za duhovno revolucijo, prva in druga številka	.05
TRIJE LABODJE, ilustrirana revija	.25

ANGLESKE KNJIGE.

ANARCHISM AND SOCIALISM. (Geo. Plechanoff), vezana	.60
ANCIENT LOWLY. (C. Osborne Ward) dve knjige, 1313 strani, vezane	5.00
ANCIENT SOCIETY. (Lewis H. Morgan), vezana	1.50
BRASS CHECK. (Upton Sinclair). Slika korumpiranosti kapitalističnega žurnalizma, vezana	1.20
"DEBS, HIS AUTHORIZED LIFE AND LETTERS". (David Karsner), vezano v platno	1.20
END OF THE WORLD. (Dr. M. Wilhelm Meyer), vezana	.60
EVOLUTION OF MAN. (Wilhelm Bölsche), vezana	.60
EVOLUTION OF PROPERTY. (Paul Lafargue), vezana	.60
FOOD AND MY NEIGHBOR. (Robert Blatchford), vezana	1.25

GOOSE-STEP. (Upton Sinclair). Studija ameriškega visokošolstva nad katerim imajo kontrolo privatni interesi, vezana . . . . .

IMPERIAL WASHINGTON. (R. F. Pettigrew), knjiga, ki opisuje prehodno dobo iz demokracije v denarni imperializem v Zd. državah, 441 strani, trda vezba . . . . .

JUNGLE. (Upton Sinclair) povest iz čičaških klavnice . . . . .

KARL MARX, biographical memoirs, (Wilhelm Liebknecht), vezana . . . . .

KING COAL. (Upton Sinclair), povest iz zadnjega štrajha (1913) coloradskih premogarjev, trda vezba . . . . .

LAW OF BIOGENESIS. (J. Howard Moore), vezana . . . . .

LIFE AND DEATH. (Dr. E. Teichmann), vezana . . . . .

OUTLINE OF HISTORY. (E. G. Wells), vezana, 1171 strani . . . . .

PHYSICIAN IN THE HOUSE. (J. H. Greer, D. D.) Dmači zdravnik, vezana . . . . .

REPUBLIC OF PLATO, vezana . . . . .

RIGHT TO BE LAZY. (Paul Lafargue), vezana . . . . .

ROBERTS RULES OF ORLEM, vezana . . . . .

SAVAGE SURVIVALS. (J. Howard Moore), vezana . . . . .

SCIENCE AND REVOLUTION. Ernest Unterman, vezana . . . . .

SOCIAL REVOLUTION. (Karl Kautsky), vezana . . . . .

STRUGGLE BETWEEN SCIENCE AND SUPERSTITION. (A. M. Lewis), vezana . . . . .

THEY CALL ME CARPENTER. (Upton Sinclair), trda vezba . . . . .

THE CRY FOR JUSTICE. (Upton Sinclair) vezana . . . . .

THE DREAM OF DEBS. (Jack London) . . . . .

THE PROFITS OF RELIGION. Razprava o izrabljanju ver za privatne interese . . . . .

THROUGH THE RUSSIAN REVOLUTION. (Albert Rhys Williams), s slikami, 311 strani, vezana v platno . . . . .

100%. (Upton Sinclair). Povest patrijota . . . . .

VITAL PROBLEMS IN SOCIAL EVOLUTION. (A. M. Lewis), vezana . . . . .

THOUGHTS OF A POOL. (Evelyn Gladys), vezana . . . . .

Naročilom priložite poštni ali prečni money order, ček ali gotovino. Za manjša naročila lahko pošljete poštne znamke.

Vse knjige pošiljamo poštne presto. Klubom in študentskam, pri večjih naročilih liberalen popust.

Vsa naročila naslovite na:

PROLETAREC
3639 W. 26th Street,
Chicago, Ill.